

مبانی فلسفه سیاسی مشاء

مرتضی یوسفی راد

www.ketab.ir

مبانی فلسفه سیاسی مشاء

مرتضی یوسفی زاد

- ناشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
- بسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
- تهران: پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی
- سرویراستار: سیدباقر انصاری
- ویراستار: محمد اسماعیل انصاری
- چاپ: چاپخانه موسسه پژوهش و نشر
- چاپ اول: پاییز ۹۴
- شمارگان: ۷۵۰
- قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان
- عنوان: ۳۳۳؛ مسلسل: ۵۴۴

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشانی: قم، خیابان شهداء (صفائییه)، کوچه آماز، پلاک ۴۲

تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳، ص. پ: ۳۷۱۸۵/۳۸۵۸، پستی: ۱۶۴۳۹-۳۷۱۵۶

مراکز پخش: ۱. قم، میدان شهداء، تلفن و دورنگار ۸۳۲۸۳۴

۲. تهران، خیابان انقلاب، رویروی درب دانشگاه تهران، تلفن و دورنگار

طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن: ۶۶۹۵۱۵۳۴

وب سایت: www.pub.isca.ac.ir؛ پست الکترونیک: shr@isca.ac.ir

سرشناسه: یوسفی زاد، مرتضی، ۱۳۴۱-

عنوان و نام پدیدآور: مبانی فلسفه سیاسی مشاء / مرتضی یوسفی زاد؛ تهیه پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

انديشه سياسي

مشخصات نشر: قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری: ۳۷۶ ص

شابک: 978-600-195-226-5

۲۲۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص [۳۵۵] - ۳۶۴؛ همچنین به صورت زیرنویس

یادداشت: نمایه

موضوع: علوم سیاسی - فلسفه

موضوع: مشائیان

موضوع: فلسفه اسلامی - نقد و تفسیر

شناسه افزوده: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی

رده‌بندی کنگره: JA ۷۱/۱۹م۲ ۱۳۹۴

رده‌بندی دیویی: ۳۲۰/۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۱۰۶۷۹

فهرست

فهرست مطالب

سخنی با خواننده	۱۷
-----------------	----

فصل اول: مفاهیم و کلیات

۱. مفاهیم	۲۲
۱-۱. فلسفه	۲۲
۱-۲. فلسفه سیاسی	۲۳
۱-۳. فلسفه مشاء	۲۶
۱-۴. فلسفه سیاسی مشاء	۲۷
۲. ویژگی‌های فلسفه سیاسی مشاء	۲۸
۲-۱. بحران فکری و دغدغه فیلسوفان مشاء	۲۸
۲-۲. موضوع فلسفه سیاسی	۳۰
۲-۳. هدف فلسفه سیاسی مشاء	۳۱
۲-۴. روش فیلسوفان مشاء	۳۳

۳۷	روش های فلسفه سیاسی مشاء
۳۸	روش عقلی و قیاسی برهانی
۴۰	روش الگوگیری تشبیهی
۴۲	روش تجویزی
۴۳	۵-۲. رویکردهای مبنایی فیلسوفان مشاء
۵۱	مسائل فلسفه سیاسی مشاء
۵۳	سعادت
۵۴	نبوت
۵۵	مدینه ماضی
۵۶	عدالت
۵۷	محبت
۵۹	قانون
۶۰	۴. نمایندگان فلسفه سیاسی مشاء
۶۰	فارابی (۲۵۸-۳۳۹ق)
۶۳	ابن سینا (۳۷۰-۴۲۸ق)
۶۶	خواجه نصیرالدین طوسی (۵۹۷-۶۷۲ق)
۷۲	جمع بندی

فصل دوم: مبانی معرفت شناختی فلسفه سیاسی مشاء

۷۶	۱. مبادی نظریه معرفتی فلسفه سیاسی مشاء
۷۹	نظریه عنایت و نبوت
۸۰	توانایی نسبی همگان در درک معارف

۸۰	۲. چستی معرفت
۸۳	مبدأ و منشأ شناخت
۸۶	کمال و غایت معرفت
۸۷	منابع معرفت
۸۸	۱. فطرت
۸۹	۲. نقل
۹۰	عقل حدس و نقل قدسی
۹۱	طریق ریافت عقلی
۹۱	کارکردها، عمل
۹۲	کارکردهای عقل نظری
۹۲	کارکردهای عقل عملی
۹۵	۳. حس
۹۶	استقرا
۹۷	تجربه
۹۷	تمثیل
۹۸	قیاس
۹۸	نقل، استناد و استشهاد
۹۹	انواع قضایا در دو حوزه حکمت نظری و حکمت عملی
۱۰۰	معرفت و حیانی
۱۰۱	وحی
۱۰۱	چستی وحی

- ۱۰۱..... قوه خیال نبی و کارکرد آن
- ۱۰۳..... انواع معرفت‌های مدنی فلسفه سیاسی مشاء
- ۱۰۴..... حکمت
- ۱۱۲..... معرفت شریعت
- ۱۱۴..... معرفت تجربی
- ۱۱۶..... انواع علوم
- ۱۲۰..... مایه‌های دسته‌بندی علوم
- ۱۲۰..... طبقه‌بندی علوم از منظر فارابی
- ۱۲۳..... طبقه‌بندی علوم از منظر ابن سینا
- ۱۲۵..... طبقه‌بندی علوم از منظر خواجه نصیرالدین طوسی
- ۱۲۹..... نقش معارف عقلی و غیر عقلی در زندگی مدنی و حیات سیاسی
- ۱۲۹..... نقش معارف عقلی در کمال انسان مدنی
- ۱۳۰..... حکمت عملی
- ۱۳۰..... علم مدنی
- ۱۳۱..... علم کلام
- ۱۳۱..... علم فقه
- ۱۳۲..... منطق
- ۱۳۲..... معارف غیر عقلی (جدل، خطابه، مغالطه)
- ۱۳۳..... مغالطه
- ۱۳۴..... جمع‌بندی

فصل سوم: مبانی هستی‌شناختی فلسفه سیاسی مشاء

۱۴۱	۱. هستی و انواع موجودات
۱۴۴	انواع وجود
۱۴۵	انواع موجودات
۱۴۵	الف) موجودات ناقص
۱۵۱	ب) موجودات کامل
۱۵۲	۲. مبادی موجودات
۱۵۴	مبدأ المبادی و سبب اول مبادی های هستی
۱۵۵	مبدأ المبادی و کیفیت صدور اسباب کثیر
۱۵۸	نظریه عنایت و علت صدور اشیا
۱۵۹	نظریه عنایت و ضرورت
۱۶۴	سبب دوم؛ اسباب ثوانی (عقول)
۱۶۶	عقل فعال
۱۶۸	سبب سوم؛ نفس
۱۶۸	سبب چهارم؛ صورت
۱۶۹	سبب پنجم؛ ماده اولیه (هیولا)
۱۶۹	مبادی اشیا
۱۷۱	مراتب نقص و کمال مبادی و اسباب موجودات
۱۷۱	الف) نقص و کاستی در ماده اولیه و صورت
۱۷۲	ب) نفوس آسمانی

- ۱۷۴..... مبادی نفسی و غیر نفسی
- ۱۷۵..... حیوان غیر ناطق
- ۱۷۵..... ۳. اصول حاکم بر هستی
- ۱۷۶..... اصل علیت و نظام سبب و مسببی
- ۱۷۷..... علت صوری (ما به)
- ۱۷۷..... علت مادی (ما فیه)
- ۱۷۸..... علت فاعلی (ما منه: وجوددهنده)
- ۱۷۸..... علت غایی (ماله: غایت وجود)
- ۱۸۱..... اصل وحدت
- ۱۸۲..... اصل عالم کثرت: بودن عالم ماسوی الله
- ۱۸۳..... اصل نظم و اعتدال ذاتی موجودات
- ۱۸۴..... ۴. ترتیب نظام هستی
- ۱۸۵..... عالم سماوی (عالم فوق قمر - عالم خیرات ...)
- ۱۸۶..... عالم ارضی (عالم تحت قمر و عالم کون و سادات)
- ۱۸۶..... تأخیر و پسینی بودن کمال موجودات نسبت به وجودشان
- ۱۸۶..... تقابل و تضاد میان موجودات ارضی
- ۱۸۷..... خیریت و شرّیت
- ۱۸۸..... عدم استقلال و خودکفایی در کمال
- ۱۸۹..... مراتب موجودات زمینی
- ۱۹۰..... اتصال نظام متصاعد به نظام متنازل
- ۱۹۰..... مراتب عالم ارضی
- ۱۹۱..... فیض عالم بالا بودن

۱۹۱	ترکیبی بودن
۱۹۳	چگونگی ارتباط دو عالم ارضی و سماوی
۱۹۳	صور نظارت و حاکمیت عالم سماوی بر عالم زمینی
۱۹۳	الف) اعطای قوه و نیروی کمالی (علت محدثه)
۱۹۴	ب) حفاظت از موجودات زمینی (علت مبقیه عالم زمینی)
۱۹۵	منافع فیض دهنده
۱۹۷	جمع بندی

فصل چهارم: مبانی انسان شناختی فلسفه سیاسی مشاء

۱۹۹	مقدمه
۲۰۱	چارچوب نظری بحث
۲۰۳	۱. چیستی و ماهیت نفس
۲۰۵	مراتب نفس
۲۰۵	نفس نباتی
۲۰۵	قوای نفس نباتی
۲۰۶	نفس حیوانی
۲۰۹	شان و ارزش هر یک از قوای نفس
۲۱۲	نفس ناطقه و قوای آن
۲۱۲	چیستی نفس ناطقه
۲۱۲	عقل نظری
۲۱۳	عقل عملی
۲۱۴	ویژگی های اختصاصی دو قوه نفس ناطقه

۲۲۰	رابطه قوای نفس با یکدیگر
۲۲۲	رابطه قوه متخیله با قوای دیگر
۲۲۴	رابطه نفس و بدن
۲۲۹	جایگاه اعضای رئیسه بدن
۲۳۲	بازتاب‌های سیاسی - اجتماعی
۲۳۴	توانایی‌ها، استعدادها و ویژگی‌های انسان به اعتبار ماهیت
۲۴۵	اعتدال‌پذیری نفس
۲۴۶	مرت‌کن خواه و زیادت طلب
۲۴۷	حرکت (ا.د.م. - اختیاری نفس)
۲۴۹	آغاز حرکت، راده، - اختیاری
۲۵۰	منشأ و مبدأ حرکت
۲۵۱	انواع حرکت نفس
۲۵۳	مقصد حرکت نفس
۲۵۳	غایت حرکت
۲۵۵	نظریه اختیار انسان
۲۵۵	ناقص و نامکفی بودن سرشت و طبیعت آدمی
۲۶۰	مدنیت طبیعی انسان
۲۶۳	انسان تدبیرگر و سیاسی
۲۶۶	۲. انسان کامل؛ جایگاه وجودی انسان
۲۶۶	مقدمه
۲۷۱	انسان تام و ملک علی الاطلاق و انسان خلیفه‌الله
۲۷۶	جایگاه وجودی انسان در حقیقت هستی

جایگاه وجودی انسان تام مطلق	۲۷۹
انسان ثابت و متغیر	۲۸۱
۱. انسان؛ موجود احسن	۲۸۱
۲. انسان؛ عالم صغیر	۲۸۲
جایگاه انسان تام و ملک علی الاطلاق بر عالم زمینی و زندگی انسان	۲۸۲
۱. انسان تام مطلق؛ مؤسس مدینه فاضله	۲۸۲
۲. ریاست مدینه فاضله	۲۸۳
۳. انسان خلیفه الله؛ دریافت کننده فیوضات الهی	۲۸۴
انسان کامل و دبر عالم و اسباب خلافت او	۲۸۵
فضایل نظری خدایت الهی و ملک علی الاطلاق	۲۸۵
فضایل عملی انسان خلیفه الله و ملک علی الاطلاق	۲۸۶
جمع بندی	۲۸۷

فصل پنجم: مبانی غایت شناختی انسان و بنیادی مشاء

مقدمه	۲۸۹
مراحل و مراتب کمال نفس	۲۹۴
مراحل کمال نفس ناطقه	۲۹۵
کمال قوه ناطقه در عقل نظری و عقل عملی	۲۹۶
کمال قوه عملی	۲۹۹
فضیلت	۳۰۰
اقسام فضایل	۳۰۳
فضایل نظری	۳۰۴

- ۳۰۵..... فضایل فکری
- ۳۰۷..... فضایل خُلُقِی
- ۳۰۸..... فضایل عملی
- ۳۰۹..... تعلیم و تأدیب فضایل
- ۳۰۹..... فضایل مدنی و علوم مدنی
- ۳۱۰..... الف) فضایل نُطْقِی
- ۳۱۰..... ب) فضایل خُلُقِی
- ۳۱۱..... اجاس فضایل در دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی
- ۳۱۴..... سعادت و سعادتی آن
- ۳۱۴..... چیستی شیر و شر
- ۳۱۵..... انواع خیر
- ۳۱۷..... خیر و شر
- ۳۱۸..... خیر و شر نسبی
- ۳۱۹..... لذت والم
- ۳۲۲..... قلمرو لذت عقلی
- ۳۲۳..... چیستی سعادت
- ۳۲۴..... ویژگی‌های سعادت
- ۳۲۶..... اقسام سعادت
- ۳۲۸..... ارزش سعادت
- ۳۳۲..... اسباب و عوامل سعادت
- ۳۳۳..... اسباب و عوامل درونی
- ۳۳۳..... علم و حکمت

۳۳۵	تهذیب و تزکیه نفس
۳۳۹	اسباب بیرونی
۳۳۹	حکمت مدنی
۳۴۰	علم مدنی
۳۴۰	وحی و نبوت
۳۴۱	مدینه فاضله
۳۴۴	سعادت نام مطلق
۳۴۶	جمع بندی
۳۴۹	جمع بندی و نتیجه گیری
۳۵۵	کتابنامه
۳۵۵	کتاب ها
۳۶۴	مقالات

نمایه ها

۳۶۵	اعلام
۳۶۸	اصطلاحات
۳۷۴	کتاب ها

سخنم با خاندانه

پیروزی انقلاب اسلامی، شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های سیاسی-اجتماعی بود. این ایده در سطح ملی ترسیم‌کننده هویت دینی-ملی، حیات سیاسی-اجتماعی ایرانیان و در سطح فراملی تبیین‌کننده ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و اعاده هویت و عزت به مسلمانان در دوران معاصر بود. ترسیم هویت دینی-ملی و تلاش برای بازسازی تمدن اسلامی پرسش‌ها و معضلاتی جدید را در دو سطح مذکور به وجود آورد که تاکنون منابع دینی و دینداران در عرصه علوم و مراکز علمی آن به‌طور جدی مواجه نشده بودند. پاسخگویی به این پرسش‌ها و معضلات، بی‌تردید نیازمند بازنگری در مبانی و بینش حاکم بر علوم رایج انسانی و اجتماعی، رکنار بازگشتی روشمند و نقادانه به سنت فکری است. این بازنگری ضمن فراهم ساختن بسترهای لازم برای بهره‌گیری از توانمندی‌های سنت و دانش سنتی، امکان استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های علوم جدید در دوران معاصر را به ارمغان می‌آورد؛ بنابراین وظایف مراکز علمی و پژوهشی در جمهوری اسلامی بسی سنگین است. این مراکز از سویی رسالت پاسخگویی به پرسش‌ها و

معضلات فکری را بر عهده دارند و از سوی دیگر به فرهنگ‌سازی و تولید فکر و اندیشه، به‌عنوان عناصر و لوازم اصلی احیای تمدن اسلامی، باید اولویت دهند. پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی نیز با تلاش در جهت پاسخگویی به پرسش‌ها و معضلات فکری مربوط به حوزه پژوهشی خود و فراهم‌ساختن بسترهای لازم برای بازتولید فرهنگ سیاسی-دینی و ارائه دانش سیاسی مبتنی بر منابع اسلامی، هویت‌شناسی و هویت‌سازی در زمینه‌های فلسفه سیاسی، فقه سیاسی و علوم سیاسی را به‌عنوان مهم‌ترین هدف خود دنبال می‌کند. این پژوهشکده با ایجاد بسترهای رشد نیروی انسانی در عرصه پژوهش‌های سیاسی با رویکردهای فلسفی، فقهی و علمی تلاش می‌کند در جهت عزم و اراده ملی برای احیای تمدن اسلامی گام بردارد.

اثر پیش رو حاصل تلاش پژوهشگر زهیخته آقای دکتر مرتضی یوسفی‌راد است که در راستای تبیین و ترسیم بیان‌های معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و فضیلت‌گرایانه فلسفه سیاسی - دینی به رشته تحریر درآمده است تا بدین وسیله بسترهای رشد و تعالی مسلمانان به‌ویژه ملت ایران با پشتوانه قوی عقلی و خردورزی توأم با اعتدال و معنویت فراهم گردد.

بی‌تردید اجرای این پژوهش و غنای علمی آن مدیون تلاش‌های ارزنده مدیر محترم گروه فلسفه سیاسی آقای دکتر شریف لک‌زایی، ناظر محترم حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمد ذبیحی، ارزیاب محترم آقای دکتر محسن رضوانی و مدیر محترم امور پژوهشی آقای محمود فلاح و کارشناس محترم گروه آقای همت بدرآبادی می‌باشد که جای دارد از زحمات و تلاش‌های آنان قدردانی شود. همچنین از ریاست محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر نجف لک زایی تشکر می‌کنم که بدون حمایت‌ها و مساعدت‌های بی‌دریغ و مؤثر ایشان پژوهش حاضر به سرانجام نمی‌رسید.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی در راستای حیات و بالندگی علم و دانش، آثار خود را در اختیار جامعه علمی قرار داده، پیشاپیش از انتقادهای و پیشنهادهای همه استادان، صاحب نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فایده‌های علمی موجبات رشد و پویایی فرهنگ سیاسی - دینی و زمینه‌های گسترش اندیشه سیاسی اسلام را فراهم سازد.

دکتر منصور میراحمدی

مدیر پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی